

Galina BOBEICA
Doctorante
Université d'État de Moldova
Chișinău, République de Moldova

Abordarea semantico-funcțională a procesului de eufemizare în diplomația Twitter

Rezumat: Comunicarea de față își propune să abordeze un fenomen relativ nou, care în prezent este des întâlnit în procesul de eufemizare al discursului diplomatic. În prezent, rețelele de socializare cunosc o expansiune din ce în ce mai largă, fapt care nu a putut fi prevăzut ceva timp în urmă. Ca urmare a acestui fenomen global, poate fi observată fuziunea utilizării tot mai frecvente a rețelilor de socializare cu exercitarea politicilor populiste în democrațiile lumii care permite apariția unui astfel de fenomen ca diplomația Twitter, drept o nișă îngustă a politicii țării. Acest concept novice în diplomația mondială are consecințe foarte importante, cum ar fi: contactul nemijlocit cu destinatarii, evitarea procesării clasice a mesajului discursului diplomatic, contactul direct cu liderii politici, posibilitatea de a avea un feedback clar din partea destinatarului, precum și faptul că acest fenomen este capabil să genereze eufemisme neînhibate. Este demn de remarcat faptul că acest fenomen abandonează diplomația clasică și culminează cu o nouă diplomație populistă.

Cuvinte cheie: eufemism, discurs diplomatic, rețele de socializare, diplomația populistă, diplomația Twitter

Abstract: This presentation is intended to focus on a relatively new phenomenon, which is nowadays undertaking a wide scope in the process of euphemisation of the diplomatic discourse. Social network sites have seen a scale of expansion which was not envisaged a few years ago. As a result of this phenomenon we can notice the fusion of the more frequent use of social networks with

the emphasis of populist policies in the world's democracies which allows the emergence of such a phenomenon as twitter diplomacy, as a narrow niche of the country's policy. This novice concept in the world's diplomacy has far-reaching consequences, such as: unmediated contact with the recipients, avoiding the classical message-processing of the diplomatic discourse; direct contact with political leaders and the possibility to have an outspoken feedback from the recipient as well as this phenomenon is capable of generating uninhibited euphemisms. It is noteworthy that this phenomenon lays down the classical diplomacy and sprouts up a new populist diplomacy.

Keywords: euphemisms, diplomatic discourse, social sites, populist policy, Twitter diplomacy

Considerații asupra diferenței dintre diplomație și politica externă

Atât timp cât lingvistica a fost interesată mai mult de literatură și de texte scrise, discursul diplomatic a fost lipsit de prestigiul care să-l transforme într-un obiect de studiu științific. Totuși, începând cu a doua jumătate a sec. al XX-lea, acest tip de discurs începe să fie studiat în cadrul cercetărilor lingvistice, stilistice și retorice ca parte componentă a limbajelor de specialitate. În spațiile ex-sovietice, limbajul politicii, și, mai cu seamă, cel al diplomației, au reprezentat subiecte de cercetare ocolite din cauza cenzurii regimului comunist totalitar, excluzând, astfel, o eventuală posibilitate de descriere obiectivă sau critică a evenimentelor. Din aceste considerente, obiectul diplomației a fost mult timp rezistent oricărei teoretizări, iar studiile de care putem beneficia astăzi se datorează foștilor demnitari de stat, care s-au ocupat de subiectul în discuție și ne-au oferit studii bazate pe practicile diplomatice personale.

Astfel, literatura de specialitate accentuează faptul că cea mai obișnuită confuzie făcută rezidă în folosirea termenului *diplomație* ca sinonim cu politica externă și negocierea. Chiar dacă acești termeni pot fi văzuți ca sinonime relative, căci politica externă și diplomația au două identități separate, ambele, însă, fiind interdependente, iar negocierea fiind factor de generare a politicii externe. Politica externă ține de responsabilitatea guvernului, în timp ce diplomația este executarea acestei politici de către profesioniștii din acest domeniu. Principala distincție dintre acești doi termeni rezidă în faptul că diplomația este implementarea politicii externe,

iar diplomații își execută însărcinările în baza instrucțiunilor pe care le primesc de la guvernele lor.

Așadar, diplomații nu au împuternicirea de a elabora politica externă, însă rapoartele și informația furnizată de către ei constituie elemente importante întru formularea acestei politici. Diplomația este interacțiunea dintre diferiți participanți pe arena internațională, fiecare respectându-și politica externă.

Politica externă este un atribut al statelor, diplomația în schimb se referă la implementarea ei. Prin prisma acestei definiții a diplomației, savanții accentuează că diplomația se referă la managementul relațiilor internaționale. Nicolson, de exemplu, susține că «principala funcție a diplomației este managementul relațiilor dintre statele independente» (*Diplomacy* 10). În încercarea de definire a diplomației, mai mulți cercetători pornesc de la definiția pe care o stabilește dicționarul *Webster*, care atribuie diplomația la desfășurarea relațiilor între națiuni conform acordurilor prestabilite. Autorii dezvoltă această definiție și susțin că desfășurarea relațiilor între națiuni are loc cu scopul de a promova și de a apăra interesele vitale ale țării, soluționând conflictele de interes prin negocieri, prin persuasiune și înțelegere reciprocă. În practică, diplomația se referă de asemenea la metode și tehnici folosite de diplomați în timpul întrevederilor pe arena internațională.

În virtutea celor relatate mai sus, putem rezuma că diplomația este managementul relațiilor internaționale dintre state prin mijloace pașnice, care se bazează pe managementul relațiilor internaționale prin negocieri și cele care se referă la aplicarea inteligenței întru buna guvernare a relațiilor internaționale.

Funcțiile diplomației

Reprezentarea, negocierea și comunicarea constituie funcțiile primordiale ale diplomației. Pentru ca relațiile internaționale dintre state să se mențină și să existe, aceste funcții sunt esențiale. Reprezentarea este una din axiomele diplomației, care, deși încă nu este demonstrată, este totuși considerată drept funcția primordială a acestei activități. Nu există nici un tratat potrivit căruia s-ar explica modul de manifestare în detalii a reprezentării, adică se încearcă a găsi un răspuns dacă ea reprezintă o condiție obligatorie sau opțională. Este oare reprezentarea doar o prerogativă a unor anumite comportamente, sau a întregului statut al diplomatului? În

timp ce aceste dispute complicate rămân dezbătute de mulți reprezentanți ai diplomației, toți oamenii de știință acceptă faptul, că postulatul primordial al diplomației vizează totuși oameni care reprezintă organizația statală vis-a-vis de alt stat.

Reprezentarea diplomatică poate fi formală sau substanțială. Dimensiunea formală a reprezentării diplomatice se referă la protocolul diplomatic și la participarea la evenimentele oficiale. Dimensiunea substanțială a diplomației este superioară celei formale, aceasta referindu-se atât la explicarea și apărarea politicii statale cât și la interpretarea politicii externe. Fiind în strânsă legătură cu comunicarea, reprezentarea generează un spectru larg de funcții, cum ar fi: negocierea, apărarea cetățenilor și a intereselor comerciale și celor juridice, promovarea culturală, economică și a relațiilor științifice. Deci, prin reprezentare are loc negocierea, dialogul, și comunicarea dintre diplomați. Negocierea, reprezintă un element important în definirea diplomației, și anume în întreținerea relațiilor internaționale. Negocierea este «metoda prin intermediul căreia aceste relații sunt ajustate și administrate de către Ambasadori și de trimișii statului; ceea ce constituie arta diplomatică» (*Ibid.* 15). Negocierea este o funcție a diplomației care evită aplicarea forței și poate fi privită ca o formă a dialogului între state, deci se bazează pe comunicare. Comunicarea constă în adunarea și negocierea informației și în identificarea intențiilor interlocutorilor, ele devenind atributele centrale în comunicare. Este bine cunoscut faptul că revoluția comunicării a produs un impact considerabil asupra dezvoltării relațiilor diplomatice. Atât în relațiile diplomatice bilaterale cât și în cele multilaterale, comunicarea este omniprezentă, este momentul în care se produce un schimb de informații. În ultimul timp se observă o evoluție progresivă a comunicării oscilând între diplomația *face-to-face* și cea la telefon sau prin internet.

În prezent lumea se află într-o schimbare rapidă și perpetuă. Drept rezultat, atât caracterul diplomatic cât și mijloacele tradiționale de politică externă și-au schimbat forma, dar funcțiile de bază ale diplomației au rămas aceleași. Drept rezultat, statele și reprezentanții lumii diplomatice interacționează în mod constant pe arena mondială, bazându-se pe noile resurse ale diplomației publice.

Diplomația publică sau socială

În ultima perioadă se vorbește și se scrie tot mai mult despre necesitatea activizării diplomației publice sau sociale. Această sarcină este formulată și de conducerea țărilor în scopul sporirii eficienței politicii externe. În acest sens, ministerele de afaceri externe ale statelor lumii sunt încurajate să adopte modelul comunicării dialogice cu adepții săi. Pentru diplomația publică de succes este esențială angajarea părților interesate interne în deciziile de politică externă, adică sunt centrate atât cetățenii acestei țări cât și pe organizațiile societății civile (OSC). Importanța pe care o joacă opinia publică internă în susținerea sau respingerea politicii internaționale și a diplomației publice este recunoscută și de către Biroul de Diplomație Publică.

«Diplomația publică este definită de către William Roberts ca fiind politica externă care vizează crearea unui climat pozitiv în rândul publicului străin pentru a facilita acceptarea politicii externe a altei țări străine» (Kapmf, *Digital Diplomacy* 6). Conceptul de diplomație publică constată că un element major al acestei diplomații este opinia publică care și-a asumat tot mai mult un rol important în stabilirea politicilor naționale și internaționale. Astfel, procesele politice naționale și internaționale sunt monitorizate îndeaproape și sunt anunțate opiniei publice mondiale prin mijloacele mass-media. Fără un anumit sprijin din partea opiniei publice, nu pare a fi posibil să se stabilească sau fie implementată o politică comună în domeniul economiei, politicii externe, în energetică sau mediu.

În pofida recunoașterii generale a necesității consolidării rolului diplomației publice, viziunile cu privire la scopul acestui efort au diverse ecouri în rândul politicianilor și experților. Per ansamblu, putem distinge două viziuni: prin diplomația publică unii înțeleg utilizarea mai activă și mai abilă a mijloacelor de PR și a mecanismelor dezvoltate de către organizațiile neguvernamentale în vederea promovării și popularizării scopurilor politicii de stat. Alții consideră că rolul organizațiilor neguvernamentale specializate în domeniul diplomației publice nu urmărește deservirea statului, ci dezvoltarea relațiilor directe cu societatea civilă a altor țări, în scopul promovării unei mai bune cunoașteri reciproce între popoare. Respectiv, ar fi nevoie să examinăm în ce măsură sunt întemeiate aceste două abordări și în ce măsură ele se contrazic sau nu.

Istoricul noțiunii

Unul dintre motivele divergenței de opinii îl reprezintă înțelegerea diferită a termenilor. Din acest motiv, înainte de abordarea esenței problemei, se dovedește necesară definirea exactă a noțiunilor. Termenii de diplomatie *publică* și *socială* sunt frecvent utilizați ca reciproc înlocuibili. Motivul este că, în esență, ambii termeni reprezintă o traducere a expresiei din limba engleză *public diplomacy*.

Conceptul clasic actual al *diplomației publice* a fost formulat de către Edmund Gullion, Ambasador și decan al școlii *The Fletcher School of Law and Diplomacy* pe lângă *Tufts University*, în contextul creării, în anul 1965, a Centrului de diplomatie publică Edward R. Murrow. Într-o broșură dedicată Centrului, conceptul respectiv era definit:

diplomația publică [...] vizează influența atitudinii publicului asupra realizării politicii externe. Ea include în sine dimensiuni ale relațiilor internaționale care depășesc cadrul diplomației tradiționale: cultivarea de către guverne a opiniei publice din alte state, interacțiunea dintre grupuri și interese private ale unei țări cu cele ale altei țări, mediatizarea relațiilor internaționale și a influenței lor asupra politicii statului, interacțiunea între persoanele responsabile de comunicare (diplomați și corespondenți străini) și procesul de comunicare interculturală... (în ЛУКИН, *Публичная дипломатия*)

Este important să nu confundăm diplomația publică cu propaganda. Diferența între diplomația publică și propagandă nu se rezumă la faptul că ultima este practică doar de către stat. La finele celui de-al Doilea Război Mondial, în rezultatul luptei contra propagandei staliniste și goebbeliene, termenul de *propagandă*, a căpătat în occident un sens negativ. Propaganda era înțeleasă ca o inducere în eroare prin dezinformare și manipulare a faptelor, în timp ce diplomația publică însemna difuzarea de informație pozitivă dar adevărată, bazată pe fapte și realizări autentice, fapt considerat a fi mai efectiv decât dezinformarea. În consecință, anume acest sens al diplomației publice s-a afirmat atât în cercurile politice cât și în cele ale experților. Noțiunea cuprindea câteva elemente:

1. o mai mare transparență a activităților de politică externă, informarea integrală a societății civile din țara sa despre aceste activități (acest element a devenit cunoscut în SUA ca *Public Affairs*;

2. adresarea directă a statului către societatea civilă a altor state în vederea explicării scopurilor politicii sale externe și crearea unei imagini favorabile a țării în străinătate;
3. activități de informare întreprinse de guvern în raport cu societatea civilă a altor țări prin intermediul organizațiilor neguvernamentale din propria țară;
4. comunicarea directă între societățile civile și organizațiile lor neguvernamentale din diferite țări în scopul cunoașterii altor țări, organizării evenimentelor dedicate activității ONG-urilor, lobbying-ul unor subiecte specifice într-o altă țară (de exemplu, promovarea protejării mediului, a drepturilor omului, etc.).

În conformitate cu pagina oficială web a Departamentului de Stat al SUA,

diplomația publică are misiunea de a ajuta la atingerea scopurilor și soluționarea problemelor politicii externe, promovarea intereselor naționale și consolidarea securității naționale prin informarea societății civile străine și influențarea acesteia, precum și prin extinderea și consolidarea legăturilor între popor și guvern și cetățenii restului lumii (twiplomacy.com).

În această ordine de idei, am putea compara diplomația publică cu *un vin vechi în sticle noi* (Melissen, *The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations* 3), deoarece activitățile, pe care în prezent le etichetăm ca diplomație publică, sunt aproape la fel de vechi ca însăși diplomația. Chiar și în cele mai vechi timpuri, prinții cei mai conștienți de imagine și reprezentării lor nu au ignorat deloc potențialul opiniei publice în statele străine. Statele Unite, fosta Uniune Sovietică, dar și cele trei puteri majore ale Europei, au investit mult în „comunicarea” lor cu lumea în timpul Războiului Rece. De fapt, încă din 1917-1918 Wilson și Lenin s-au provocat reciproc la nivel diplomatic cu mult înainte ca țările lor să devină superputeri de talie mondială.

Unul dintre instrumentele-cheie ale diplomației publice este *puterea discretă*. Politologul american Joseph Nye, autor al termenului științific de *putere discretă (soft power)*, a definit acest termen în felul următor:

O țară poate atinge rezultatele dorite în politica mondială atunci când alte țări vor dori să o urmeze, fiind fascinate de valorile ei, urmându-i exemplul, tinzând să atingă nivelul ei de bunăstare și deschidere. În acest sens, în politica mondială este important formarea unei agende și atragerea

altora, fără a-i obliga pe alții să se schimbe, sub amenințare de utilizare a forței militare sau a sancțiunilor economice. Puterea discretă, datorită căreia și alții vor dori aceleași lucruri, nu obligă, ci atrage oamenii. (Лукин, *op. cit.*)

Diplomația publică este deci, o sferă relativ nouă atât pentru stat, cât și pentru societate, iar pentru a-i conferi o eficacitate sporită, sunt necesare eforturi comune.

Diplomația și tehnologiile informaționale

Instrumentele de realizare ale diplomației publice sunt utilizarea mediilor de informare socială. Datorită dezvoltării fulminante a tehnologiilor informaționale din perioada contemporană, atât discursul politic cât și cel diplomatic, fie transmis direct, fie prin mass-media, este omniprezent și joacă un rol foarte important în viața cotidiană. Guvernele statelor lumii încurajează utilizarea atributelor comunicării digitale și mediilor sociale, cu scopul de a nu rămâne în urmă și de a fi în pas cu mișcarea diplomatică digitală globală. *Diplomația digitală oferă o comunicare mai eficientă cu publicul. Astfel, diplomația digitală ar putea reprezenta o schimbare conceptuală a diplomației clasice, care adoptă modelul dialogic al comunicării opus celui monologic din diplomația clasică.*

În ultimul deceniu rețelele sociale au cunoscut o expansiune imprevizibilă. Drept urmare a acestui fenomen, se poate ușor observa fuziunea utilizării tot mai frecvente a rețelilor sociale în difuzarea politicii statale, care permite apariția unui astfel de fenomen ca diplomația Twitter sau diplomația populistă, drept o nișă mai îngustă a politicii țării. Acest concept novice în diplomația mondială are consecințe importante, cum ar fi: contactul nemijlocit cu destinatarul, evitarea procesării clasice a mesajelor discursului diplomatic, contactul direct cu liderii politici și posibilitatea de a avea un feedback rapid din partea destinatarului. Drept rezultat, acest fenomen s-a dovedit a fi capabil să genereze eufemisme nestingherite.

În prezent 91% din cele 193 state membre ale Națiunilor Unite au o prezență oficială pe rețelele de socializare. Doar 6 state ale lumii nu au o prezență oficială pe nici o platformă socială, acestea fiind: Laos, Mauritania, Nicaragua, Coreea de Nord, Swaziland și Turkmenistan. Chiar și biroul de informare al Consiliului de Stat al guvernului chinez are o prezență pe Twitter, Facebook și YouTube, iar șapte Ambasade chineze, precum și un Ambasador chinez sunt în prezent activi pe Twitter, conform site-ului

twiplomacy.com. Studiul Twiplomacy din 2018 a identificat 951 conturi Twitter – 372 de conturi personale și 579 de conturi instituționale – ale șefilor de stat și de guvern și ale Miniștrilor de Externe din 187 de țări. Facebook este a doua, după Twitter, cea mai populară rețea socială printre liderii guvernamentali și este locul care se bucură de cel mai mare public. Aceste rețele sunt urmate de Instagram și YouTube care de asemenea sunt foarte populare în rândurile statelor lumii.

Considerații practice asupra eufemizării diplomației Twitter

Fără îndoială, Donald Trump a avut cel mai mare impact asupra Twitter-ului de la preluarea mandatului pe 20 ianuarie 2017. Astfel, până la alegerea sa în calitate de Președinte ale Statelor Unite pe 9 noiembrie 2016, majoritatea guvernelor lumii și cancelariilor de stat urmăreau contul oficial al Casei Albe Twitter @POTUS. După ce Trump a preluat mandatul, contul personal @realDonaldTrump, fiind urmat de 97 de lideri mondiali, a crescut și a ajuns să ocupe a 5-a poziție printre cele mai urmărite conturi de lideri, în detrimentul contului oficial al Casei Albe. Această creștere în popularitate se datorează faptului că liderii lumii au înțeles că totuși contul personal de pe Twitter al președintelui SUA este mai actual decât cel al Casei Albe.

Astfel, prin intermediul postărilor sale frecvente de pe Twitter, înaltul demnitar al SUA a schimbat tonul discursului diplomatic, care deseori se dovedește a fi o reacție emoțională explozivă la unele evenimente de talie mondială. Aceste postări, care nu sunt altceva decât un izvor nesecat de eufemisme, reprezintă niște *pamflete* disfemistice, făcând deseori aluzii răutăcioase la adresa liderilor străini.

Astfel, în legătură cu testarea de către regimul nord-coreean a rachetelor cu proiectil nuclear, care zburau peste teritoriul Japoniei și se apropiau din ce în ce mai aproape de coasta nord-estică a oceanului Pacific spre SUA, Donald Trump l-a numit pe liderul nord-coreenilor, Kim Jong-un, *micul om rachetă/little rocket man*.

Pentru a cuceri ultimul cel mai rebel oraș sirian, Douma, trupele loiale regimului de la Damasc au aplicat atacuri chimice, care au fost îndreptate în mare măsură asupra copiilor și femeilor din acea regiune. În acest context Donald Trump, prin intermediul tweet-urilor sale, i-a atribuit Președintelui sirian calificativul-disfemistic *animal care ucide cu gaz/gas killing animal*,

amenințându-l cu atacuri aeriene și război, în cazul în care aceste atacuri vor mai fi aplicate.

Tweet-urile disfemistice de acest fel ale lui Donald Trump au lăsat multe guverne din întreaga lume fără replică, neștiind cum să răspundă acestor explozii Twitter. Foarte puțini lideri au răspuns totuși direct președintelui Trump pe Twitter, dar având mare grijă să nu declanșeze rumoare sau să nu arunce chibritul aprins în butoiul cu pulbere. În acest sens, liderii din țările nordice au răspuns cu mesaje eufemistice la aceste amenințări, neutralizând astfel tensiunea politică.

Utilizarea nediplomatică a Twitter-ului de către președintele SUA prezintă provocări fără precedent diplomației tradiționale. În mai 2018, președintele Consiliului European, Donald Tusk, a exprimat în mod public ceea ce mulți diplomați doar gândesc în mod privat: *cu asemenea prieteni cine are nevoie de dușmani/with friends like that who needs enemies* a scris diplomatul pe Twitter. În timpul vizitei Cancelarului German Angela Merkel la Washington în aprilie 2018, guvernul German a evitat foarte atent menționarea contului personal Twitter @realDonaldTrump în postările sale pentru informarea populației despre această vizită, referindu-se la președintele SUA ca @POTUSTrump.

Când Donald Trump a *muștrat-o* public pe cel mai apropiat aliat al său, pe prim-ministrul Regatului Unit, Theresa May pe Twitter, guvernul britanic a păstrat o tăcere stânjenitoare pe această platformă, cu scopul de a evita o eventuală răceală în relațiile de prietenie dintre aceste două mari puteri.

De asemenea, guvernul canadian a decis să nu răspundă direct la tweetul lui Donald Trump, *Canada a creat fermierilor noștri o afacere foarte dificilă. Nu vom accepta acest lucru. Fiți e fază! /Canada has made business for our dairy farmers [...] very difficult. We will not stand for this. Watch!*. Eufemismul foarte dificilă se referă la faptul că afacerea fermierilor americani cu lapte va fi imposibilă după semnarea acordului privind comerțul cu produsele lactate dintre aceste două state. Într-o atare situație, Prim-Ministrul Canadei, Justin Trudeau, a ales să aibă o conversație telefonică cu Președintele Donald Trump, pentru a discuta despre aspectele comerciale bilaterale, iar pentru aplanarea acestei situații în public Ministrul de Externe, Chrystia Freeland, a întreținut o emisiune pe canalul televizat Bloomberg.

Atunci când Trump a decis să părăsească acordul de la Paris cu privire la schimbările climatice, în iunie 2017, Prim-Ministrul Danemarcei, Finlandei, Islandei, Norvegiei și Suediei, au coordonat răspunsurile lor de

pe Twitter îndemnând-ul pe Trump să dea dovadă de conducere globală/show global leadership și să nu părăsească acordul. Iar Președintele Franței, Emmanuel Macron, a expediat în acest sens Președintelui Donald Trump tweet-ul faceți planeta noastră din nou minunată/make our planet great again, făcând astfel aluzie la sloganul campaniei prezidențiale a lui Donald Trump, și, de fapt, insinuând ideea că nu doar țara de origine contează să fie măreață dar și planeta Pământ în totalitate merită acest privilegiu.

Concluzie

După cum putem observa, diplomația Twitter sau diplomația digitală are drept scop comunicarea cu publicul și se realizează prin intermediul diverselor rețele sociale. Însă eficacitatea diplomației digitale nu poate fi măsurată prin numărul de like-uri de pe profilul paginii diferitelor platforme sociale ale unui înalt demnitar de stat, ale unei Ambasade sau ale unui Cabinet, dar mai degrabă trebuie să se ia în considerație volumul de dialog între Ambasadă și adepții săi.

În virtutea celor expuse mai sus, și în urma observărilor personale, putem afirma că expertii diplomației publice și a comunicării strategice din cadrul guvernelor explorează potențialul mediilor sociale cu scopul/în efortul de a câștiga inimile și mințile oamenilor atât din țară cât și din străinătate. Iar, pentru o funcționare optimă a acestei comunicări, este nevoie de o gândire strategică, training și abordare critică.

Bibliografie:

- Kampf, Ronit et al., *Digital Diplomacy 2.0? A cross-national comparison of public engagement in Facebook and Twitter*. vol. 10, issue 4, 2015.
- Keneally, Meghan, *From 'fire and fury' to 'rocket man,' the various barbs traded between Trump and Kim Jong Un*, <https://abcnews.go.com/International/fire-fury-rocket-man-barbs-traded-trump-kim/story?id=53634996> (accesat pe 9.11.2018).
- Melissen, Jan *The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations*, Great Britain, Palgrave Macmillan, 2005.
- Nicolson, Harold, *Diplomacy*, Oxford University Press, 1939.
- Pacher, Andreas *China's Panda Diplomacy*, <https://thediplomat.com/2017/11/chinas-panda-diplomacy/> (accesat pe 10.11.2018).
- <https://twiplomacy.com/blog/twiplomacy-study-2018/> (accesat pe 10.11.2018).
- Syria war: What we know about Douma 'chemical attack'* <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-43697084> (accesat pe 12.11.2018).

Acordul de la Paris privind schimbările climatice

<https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/climate-change/timeline/> (accesat pe 12.11.2018).

Лукин, Александр, *Публичная дипломатия* <https://interaffairs.ru/jauthor/material/831>, (accesat pe 10.11.2018).

<https://www.state.gov/r/> (accesat pe 12.11.2018).